

Covid -19 პანდემია - ეკონომიკის ზრდის რისკები

მიხეილ ჩიკვილაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

Covid-19-ის პანდემიამ უპრეცედენტო გარემოებების წინაშე დააყენა ბიზნესი და საგადასახადო ვალდებულებების მქონე ინდივიდუალური და ფიზიკური პირები, მთლიანად მოსახლეობა. საქართველოს მთავრობამ უნდა მიიღოს გადაწყვეტი ზომები ბიზნესზე, საგადასახადო ვალდებულებების მქონე სუბიექტებსა და ოჯახებზე კრიზისის ეფექტების შესამცირებლად.

საკვანძო სიტყვები: ბიუჯეტი, პანდემია, გადასახადები, ინფლაცია, ინვესტიცია.

Covid-19-ით გამოწვეული პანდემია ერთგვარ გამოცდად იქცა საქართველოსა და ზოგადად მსოფლიოსათვის, რომელმაც განსაკუთრებული მასშტაბი შეიძინა და მთლიანად შეცვალა ეკონომიკის მართვის სრული რითმი, საერთაშორისო და ადგილობრივი ბიზნესი დადგა ახალი გამოწვევების წინაშე, პანდემიის, ეპიდემიის, კარანტინისა და შეზღუდვების გათვალისწინებით, ასეთ პირობებში სახელმწიფო მმართველობის ორგანოები სხვადასხვა ოპერატიულ ღონისძიებებს მიმართავენ, რაც განსაკუთრებით აქტუალური ხდება ბიზნესის სუბიექტების ფუნქციონირებისა და შრომითი საკითხების რეგულირებისას.

Covid -19-ის პანდემიის პირობებში საქართველოს მთავრობამ უნდა დაიწყოს კიდევ უფრო გადამჭრელი ზომების მიღება იმისათვის, რომ შეამციროს კრიზისის ეფექტები, ბიზნესზე, ცალკეულ ინდივიდებსა და ოჯახებზე. Covid -19-ის პანდემიამ უპრეცედენტო გარემოებების წინაშე დააყენა ბიზნესი და საგადასახადო ვალდებულებების მქონე ინდივიდუალური და ფიზიკური პირები, მთლიანად მოსახლეობა, რაც უფრო მეტად მყარდება ახალი ეკონომიკური რეალობა, ბიზნესისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ ფეხდაფეხ მისდიოს ცვლილებებს და დროულად გააანალიზოს განსაკუთრებული გარემოებების სტრატეგიული გავლენა, საკუთარ პროცესებსა და ხალხზე. დღეს ბიზნესის მესვეურებმა აუცილებლად უნდა გამოიჩინონ სიმტკიცე ახლებურად დაფიქრდნენ საქმიანობის უმთავრეს ელემენტებზე და იმაზე, თუ როგორ შეიძლება რეალურად კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლა, ახალი ძალით, ახალი გამოცდილებით და შესაძლებლობებით.

საქართველოს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების მიზანია დააიდენტიფიციროს და პასუხი გასცეს იმ მნიშვნელოვან კითხვებს, რაც ბიზნესმენებს აწუხებს, მიმდინარე პროცესში მათი ფუნქციონირებისა და შრომითი ურთიერთობების მართვასთან დაკავშირებით.

საქართველოს ეკონომიკამ 2020 - 2021 წლებში წლებში Covid -19-ის პანდემიითა და ნავთობზე შემცირებული ფასებით გამოწვეული საგრძნობი შენელება განიცადა. უნდა აღინიშნოს, რომ 2019-2020 წლებში პანდემიისა და ნავთობზე ფასების ვარდნის, შემცირებული მოხმარების, ტურიზმის და ვაჭრობის პასუხად, ადგილი ჰქონდა საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის დაცემას, თუმცა საქართველოს ეკონომიკის საგრძნობი გაჯანსაღება და ჩვეულ დინამიკაში დაბრუნება 2021 წელს ეკონომიკის ზრდაში გამოიხატა. საქართველოს მთავრობამ გაატარა ზომები პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური შოკის შესასუსტებლად, რაც მოიცავს ტურიზმის სექტორში ქონებისა და საშემოსავლო გადასახადების შეჩერებას, საბანკო-სასესხო რეგულაციების შემსუბუქებას და ინფრასტრუქტურაში გაზრდილ ხარჯვას, ყოველივე აღნიშნულმა კი,

ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყნის ეკონომიკის სწრაფ გაჯანსაღებას, რასაც თან უნდა მოჰყვეს კერძო სექტორის განვითარება და მხარდაჭერა, ინვესტიციების მოზიდვა თანამედროვე ტექნოლოგიებსა და მეცნიერებაში. 2021-2022 წლებში ტურიზმის გარკვეულ გამოცოცხლებასთან ერთად უნდა გაიზარდოს მრეწველობის, მშენებლობის, სამთომომპოვების წარმოების ტემპი.

Covid -19 -ის პანდემიით გამოწვეული სიძნელებიდან გამომდინარე, ადმინისტრაციული ფასების დადგენამ სურსათზე 2021-2022 წლებში ინფლაციის შემცირებას უნდა შეუწყოს ხელი, რაც ცენტრალური ბანკის სამიზნე მაჩვენებელს წარმოადგენს. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტორიც, რომ Covid -19 პანდემიის პირობებში საქართველოს საგარეო პერსპექტივები მნიშვნელოვნად იქნება დამოკიდებული მის სავაჭრო პარტნიორებთან განვითარებულ მოვლენებზე, საგულისხმოა ისიც, რომ იმპორტის უწყვეტი კლება და ნავთობზე ფასების ვარდნა სავაჭრო დეფიციტის შემცირებას გამოიწვევს. მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების ანალიზიდან გამომდინარე, ექსპორტის ზრდაა ნავარაუდები, როგორც 2021 წ. ისე 2022 წლისათვის, შედარებით მაღალი უცხოური ინვესტიცია კი, იმპორტს გაზრდის. მხედველობაშია მისაღები, რომ ეკონომიკის ზრდის რისკებს წარმოადგენს სავაჭრო პარტნიორების ეკონომიკების, მოსალოდნელზე მეტად შენელება, სუსტი შიდა მოთხოვნა, ტურიზმის ზრდის შეფერხება და გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე გამკაცრებული ლიკვიდურობა, რაც ნაწილობრივ Covid -19-ის გავლენის შედეგია, ასეთ პირობებში საქართველოში ბიზნესის განვითარებაში ტექნოლოგიურ ინვესტიციებს წახალისება სჭირდება, მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანამ ინოვაციური-ციფრული სერვისების განვითარებაში მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია, საჭიროა გადასახადებისა და მოსაკრებლების მეტად ქმედითი მექანიზმების შემუშავება.

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ 2012 წლის ბოლოს საქართველოს ხელისუფლების ცვლილებას ეკონომიკაშიც გარკვეული ცვლილებები მოჰყვა, თუმცა, ეკონომიკური პოლიტიკა მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა, ის 2009 წლიდან დაწყებული ეკონომიკური პოლიტიკის მსგავსად ვითარდებოდა, დღეს, ბიზნესის კეთების სიმარტივეზე ორიენტირებული ღია ეკონომიკის მთავარი პრიორიტეტი ტურიზმი და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაა. საქართველომ 2014-2015 წლებში გამოიარა რეგიონალური კრიზისი და 2019 - 2020 წლები Covid-19 პანდემიით „გამოიხატა“. 2013-2021 წლების ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება ორ ნაწილად უნდა გაიყოს, პანდემიამდე, ანუ 2019 წლის ჩათვლით და ცალკე 2020-2021 წლები. 2019 წლამდე მიღწეული შედეგი ცალსახად იყო დაკავშირებული მთავრობის პოლიტიკასთან, რასაც ვერ ვიტყვით 2020-2021 წლებზე. კრიზისი ყველა ქვეყანას შეეხო, თუმცა, პანდემიის პერიოდში, მთავრობის მოქმედება მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ეკონომიკის შემცირების დონეს. 2012 წელს საქართველოში ერთი ადამიანის საშუალო წლიური შემოსავალი 8.162 ლარი იყო, 2013 წლიდან ეკონომიკური ზრდის ტემპის შემცირების მიუხედავად ერთ მოსახლეზე შემოსავალი იზრდებოდა და 2019 წელს 10.835 ლარი შეადგინა, 2020 წელს კი, ერთ მოსახლეზე შემოსავალი დაახლოებით 5 %-ით შემცირდა და 10.300 ლარია.

შემოსავლების მატებას ეკონომიკის ზრდა განსაზღვრავს, რომელიც 2013-2019 წლებში საშუალოდ 4.1 %-ს შეადგენდა. 2019 წლამდე, რომ 2012 წლის ეკონომიკური ზრდის ტემპი შენარჩუნებულიყო 2019 წელს ერთ მოსახლეზე შემოსავალი არსებულზე 41 %-ით მეტი, 12.600 ლარი იქნებოდა.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ საქართველოს ყველაზე დიდი პრობლემა უმუშევრობაა, რაც ეკონომიკის სიმცირითაა გამოწვეული, მხოლოდ საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვ-

ნად ზრდა დაძლევს უმუშევრობის პრობლემას, გამომდინარე იქიდან რომ 2013-2019 წლებში საქართველოს ეკონომიკა მაღალი ტემპებით არ გაზრდილა, დასაქმებულთა რიცხვი სულ 30.700 - ით გაიზარდა.

დასაქმებულთა რაოდენობამ პიკს 2015 წელს მიაღწია 1.734 ათასს, მას შემდეგ კი, ეს მაჩვენებელი ყოველწლიურად მცირდებოდა, 2016-2019 წლებში დასაქმებულთა რაოდენობა 43.600-ით შემცირდა. 2015 წლის შემდეგ დასაქმებულთა შემცირება თვითდასაქმებულთა კატეგორიის კლებამ განაპირობა, რომელიც 88.000-ით შემცირდა, თუმცა 2019 წელს პირიქით მოხდა, დაქირავებულების რიცხვი შემცირდა 11.000-ით, ხოლო თვითდასაქმებულების 7.000-ით გაიზარდა, ამჟამად საქართველოში თავს უმუშევრად მილიონზე მეტი ადამიანი თვლის, რაც ძალზე მაღალი მაჩვენებელია.

2020 წელს 2019 წელთან შედარებით Covid -19-ით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის გამო, დასაქმებულთა რაოდენობა დაახლოებით 40.000-ით შემცირდა.

საქართველოში ეკონომიკური პრობლემებიდან ძალზე აქტუალურია სამომხმარებლო საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების ზრდის საკითხი (ინფლაცია და ლარის გაუფასურება). 2012 წელთან შედარებით 2019 წელს, სამომხმარებლო საქონელსა და მომსახურებაზე ფასები 29.2 % იყო გაზრდილი, საშუალო წლიურმა ინფლაციამ 3,8 % შეადგინა. 2020 წლის იანვარ-ოქტომბერში ფასები კიდევ 2,5 %-ით გაიზარდა და 2012 წლის შემდეგ ჯამურმა მატებამ 32,4 % შეადგინა, 50 %-ით მოიმატა ჯანდაცვის ფასმა, რაც მედიკამენტებსა და სამედიცინო მომსახურებას მოიცავს, 48 %-ით გაძვირდა სურსათი, მნიშვნელოვნად მხოლოდ ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის ფასი შემცირდა 23 %-ით.

Covid -19-ის პანდემიის და სხვა მიზეზებით 2020 წლის იანვარ-ოქტომბერში საქართველოს ექსპორტი 11 %-ით შემცირდა ხოლო იმპორტი კი 17 %-ით, უარყოფითმა ბალანსმა 3,7 მლრდ ლარი შეადგინა, რაც თითქმის მილიარდი დოლარით ნაკლებია 2019 წლის იანვარ-ოქტომბრის უარყოფით ბალანსზე.

საგარეო ვაჭრობაში 5,7 მლრდ დოლარის ბალანსი ნიშნავს, რომ ქვეყანაში ვაჭრობის შედეგად აღნიშნული თანხით ნაკლები შემოსავალი შემოდის, ვიდრე გადის, პანდემიის პერიოდში (ბოლო წლებში) ამ დანაკლისს მნიშვნელოვნად ამცირებს საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი, ვინაიდან, ტურიზმი საქართველოს ეკონომიკაში ბოლო ათწლეულის ყველაზე წარმატებული მიმართულებაა, პანდემიის გამო 2020 წლის მარტიდან ვიზიტორების რაოდენობა 95 %-ით შემცირდა.

ეკონომიკის გაჯანსაღების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაა, რასაც თან უნდა სდევდეს მაღალი ეკონომიკური ზრდა, საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსის მაჩვენებლების გაუმჯობესება.

საგულისხმოა, რომ საქართველოში 2018-2019 წლებში ინვესტიციები დაახლოებით 30 %-ითაა შემცირებული, 2013-2019 წლებში ყველაზე მეტი ინვესტიციაა შემოსული - (2,7 მლრდ დოლარი) ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სექტორში, საფინანსო სექტორში 1,4 მლრდ დოლარი და სხვ, ყველაზე მცირე კი, 71 მლნ დოლარი სოფლის მეურნეობაში. 2020 წლის პირველ ნახევარში Covid-19 პანდემიის და სხვა მიზეზებით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 26 %-ით შემცირდა.

2012 წლის ბოლოს საქართველოს საგარეო ვალი 13,4 მლრდ დოლარს შეადგენდა, 2019 წლის ბოლოს კი, საქართველოს საგარეო ვალმა 18,6 მლრდ დოლარი შეადგინა, ბოლო 7 წელიწადში გაზრდილია 5, 2 მლრდ ლარით.

ვალის ეკონომიკისადმი ტვირთის მაჩვენებელს მისი მთლიან შიდა პროდუქტთან ფარდობა აჩვენებს, რომელიც 2012 წლის ბოლოს 81,4 % იყო და 2019 წლის ბოლოსათვის 106,7 % შეადგინა, ვალის ტვირთის მაჩვენებლის ზრდა ახალი ვალის აღებასთან ერთად დაკავშირებულია მშპ-ის ზრდის ტემპთან და ლარის კურსთან. Covid -19 პანდემიის გამო, ვალის ზრდის ტემპი საგრძნობლად გაიზარდა 2020 წელს, საშინაო სახელმწიფო ვალი 1,7 მლრდ ლარით, ხოლო საგარეო ვალი 1,3 მლრდ დოლარით არის გაზრდილი. 2020 წლის ბოლოს სახელმწიფო ვალმა მშპ-ის 58 %-ს მიაღწია.

2013 -2019 წლებში მიღებული ეკონომიკური ზრდა მდგრადი და ცალსახად პოზიტიური იქნებოდა მასში მნიშვნელოვანი უარყოფითი წვლილი კერძო სექტორის, საგარეო ვალისა და სახელმწიფო ვალის ზრდას რომ არ შეეტანა.

Covid -19 პანდემიამ კიდევ უფრო გაართულა სავალო მდგომარეობა და 2021 წელს მთავრობის ვალი კრიტიკულ ზღვარს, მშპ-ის 60 %-ს აღემატება, ქვეყნის საგარეო ვალი კი, უკვე მშპ-ის 107 %-ია და ისევ მატულობს, ასეთი დავალიანება ქვეყნის ეკონომიკას საგარეო შოკების და ლარის კურსის მერყეობის მიმართ უფრო მეტად სუსტს ხდის, მიუხედავად იმისა, რომ 2019-2020 წლების ვარდნა ძირითადად Covid -19 პანდემიის მიზეზია, 2020 და მომდევნო წლებში მაღალი ეკონომიკური ზრდის ხელისშემშლელ ფაქტორებად სხვა სუბიექტური პრობლემებიც უნდა იქნეს მიჩნეული, რაც საქართველოს მთავრობის მუშაობის გააქტიურებას და კონკრეტული ღონისძიებების დასახვა-გადაწყვეტას საჭიროებს, ხოლო რაც უფრო მეტად მყარდება ახალი ეკონომიკური რეალობა, ბიზნესისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ ფეხდაფეხ მისდინოს ცვლილებებს და დროულად გააანალიზოს განსაკუთრებული გარემოებების სტრატეგიული გავლენა საკუთარ პროცესებსა და ხალხზე. დღეს მეწარმეებმა აუცილებლად უნდა გამოიჩინონ სიმტკიცე ახლებურად დაფიქრდნენ საქმიანობის უმთავრეს ელემენტებზე და იმაზე, თუ როგორ შეიძლება რეალურად კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლა ახალი ძალით, ახალი გამოცდილებით და ახალი შესაძლებლობებით.

ლიტერატურა:

1. ანანიშვილი ი., პაპავა ვ., გადასახადები, მოთხოვნა და მიწოდება. თბილისი: გამომცემლობა „სიახლე“, 2009.
2. ბახტაძე ლ., კაკულია რ., ჩიკვილაძე მ., საგადასახადო საქმე. თბილისი, 2007.
3. კოპალეიშვილი თ., ჩიკვილაძე მ., გადასახადები და დაბეგვრა. თბილისი, 2011.
4. ჯიბუტი ა., კაკულია რ., ბახტაძე რ., საჯარო ფინანსები. თბილისი, 2007.
5. პაპავა ვ., არატრადიციული ეკონომიკის: მეთოდოლოგია და მეთოდიკა. თბილისი, თსუ 2020.
6. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო <https://mof.ge>, 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ კანონის პროექტი.
7. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მასალები, საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტი.
8. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, თბილისი. 2010.
9. Chikviladze, M. (2018) The Share in Percentage of Taxes in GDP. Ecoforum Journal. Volume 7, Issue 1 (14).
10. Atanelishvili, T., Chikviladze, M., Silagadze, N. (2017). About State Financial Control. Ecoforum Journal. Volume 6, Issue 1 (10).
11. Bedianashvili, G (2017) Benchmarking ASL research method for obtaining system knowledge of the state institutional development. J. information models and analyses volume 6, number 1. pp. 84-89
12. Gaganidze. G (2018), foreign trade of Georgia, Moldova and Ukraine with the European union after signing the Association agreement, Ecoforum journal, 7, issue 1 (14).
13. Kopaleishvili, T., Chikviladze, M. (2011). Taxes and Taxation. Tbilisi.
14. Silagadze, A., Atanelishvili, T., Silagadze, N. (2019). Economic Doctrines: The Origins. Published by Nova Science Publishers, Inc. New York.

15. Silagadze, A., Zuniashvili, T. (2016). Georgia`s Economy against the Background of the Associate Agreement with the European Union. *International Journal of Business and Management Studies*, 59, 2: 533-540. (USA).
16. Zubiashvili, T., Chikviladze, M., Silagadze, N. (2018). Some Aspects of state External Debt. *Ecoforum Journal* 7 (2).

Covid-19 Pandemic - Risks of Economic Growth

Mikheil Chikviladze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Associate Professor

SUMMARY

The Covid-19 pandemic has exposed unprecedented circumstances to businesses and individuals and natural persons with tax liabilities, as well as the entire population. The government of Georgia must take decisive action to reduce the effects of the crisis on businesses, taxpayers and households.